

UNES PARAULES MÉS, RECORDANT ANTONI COMAS.

He de començar per dir que jo -a desgrat d'haver estat escolà blau i escolà vermell de Santa Maria i noi del Foment i dels Lluïsos quan era vailet- no m'he considerat mai "de missa". Molt jove encara, vaig començar a escriure en papers locals o barcelonins de la flamarada, la qual cosa em va catalogar ben aviat com a menja-capellans.

Alguna vegada he deixat dit que a mi el Foment dels anys vint, i el clima del Foment, em varen fer més mal que bé. En aquella casa, al costat d'homes magnífics en tots sentits, com és ara en Ramon Salicrú i Noè i en Joaquim Quadrada i Calvó, hi vaig conèixer elements molt poc de fiar, ronyes integrals, nyeu-nyeus d'aquells que caminaven mirant a terra, invocadors repatanis del nom de Déu, els quals sempre que podien te la clavaven sense contemplacions i amb una fruïció de sibarites.

Al Foment hi vaig conèixer, aproximadament dels anys disset al vint-i-set, en Joan Comas i Pujol -que era de la meva edat i fou de la meva lleva-, germà per part de pare de l'Antoni. Dels altres germans més petits d'en Joan en tinc, d'aleshores, un record molt fluix.

En fi, per no allargar-me. Puc assegurar que conec els Comas des que vaig començar a residir a Mataró, la trajectòria familiar i pública dels quals vaig anar seguint com una cosa natural, no gens buscada.

Els Comas vivien a la fàbrica vella dels Marfà, a les Figueretes. I la família dels Comas eren com un apèndix -a nivell més baix, naturalment- dels fabricants Marfà, en aquells temps oracles de la ciutat. Encara sembla que vegi, cada any, el pare Comas, el pare d'en Joan i de l'Antoni, a Santa Maria, guardant cadires de primers rengles als senyors Marfà, abans de l'ofici, el dia de les Santes.

Les circumstàncies han canviat, però. Assenyalem-ho.

De l'Antoni Comas en sé molt poca cosa, comparat amb segons qui. Vint anys més gran que no pas ell, la diferència d'edat i, per dir-ho d'alguna manera, de condició social no ens va facilitar cap aproximació afectiva. Vaig seguir-li, això sí, els passos quan era estudiant, i vaig començar a tractar-lo quan ell ja feia oposicions a personatge.

La primera impressió que em va produir fou la que era un alumne voluntariós amb sincers desigs d'aprendre; vehement desigs de saber. Preguntava molt. I enraonava poc. Semblava un xicot, un jove que descobria una mica més de món cada dia. Procedent d'un clima familiar més aviat tancat i amb idees de pedra picada, la gent i els ambients nous el sorprenien, el subjugaven. De les noies no en parlava mai. Diria que encara les veia com l'esca del pecat. Se li encenien les galtes per menys de cinc cèntims.

Quan guanyà la càtedra de llengua i literatura catalanes després de mil trifulgues pròpies de l'època -una de les quals fou que, a través dels amics Galí i Ferrer Moran, s'aconseguí que el ministre Solís el declarés afecto al Movimiento-, vaig tenir ocasió, a Mataró i a Barcelona, de sostenir amb ell converses llargues, singularment de nit. Una vegada em va explicar que els avions li feien una por cervical.

En Comas era un catòlic convençut, cada dia més cristià i, per consegüent, més liberal; un català de soca-rel, que basava les seves idees no pas en sentimentalismes sinó en el rigor històric, científic, idiomàtic, etcètera; un ciutadà amb principis de civisme fermíssims i inalterables quant a moral pública i privada, i un mataroní a passonat, exactament apassionat.

Per les Santes, cada any el veia, en aquell balcó de la plaça del Rei que, quan jo era escolà, corresponia a Can Bartra, traient el cos darrera el domàs. En Comas, aquell dia, exultava. Antic membre del cor gregorià de la basílica i, per consegüent, sensible a la música, se sabia -com jo- la missa de mossèn Blanch de cor. Li guspire javen els ulls quan, acabat l'ofici, a la plaça, tocaven les campanes del cloquer immediat, quan volaven els coloms de la "Colombòfila" i quan veia com els nens de casa bona, que ara fan, més o menys, de socialistes i de comunistes, anaven a veure els gegants a les portes del temple.

Crec que en Comas es convertí en enamorat de Catalunya un pèl tardanament, arrel dels seus estudis; uns estudis que li costaren suors i no pas pocs disgustos i envegetes. També crec que la seva catalanitat la fomentà en un mataronisme insubornable.

I, ves per on, precisament ara, quan havia arribat a la maduresa plena, ha passat avall -com deia el seu, i el meu, admirat Josep Pla-, cap a l'estadi dels enyorats o dels oblidats.

Tot i les seves falles -com tenim tots els humans-, les quals no pesen res al costat dels seus mèrits, és ben cert que en Toni ha petjat el món com un exemple de bondat, com un cas poc freqüent d'erudició, com un home d'independència responsable, com un català per raonaments, com un cristià per anàlisi i com un mataroní il.lusionat, amb un cor com una síndria.

Aquell cor que va dir prou quan més podia rendir a la cultura del país, a la llengua del país, a la causa del país.

JOAQUIM CASAS.